Lakatos Artur
Dalos György Gorbacsov-könyvéről

Dalos György: *Gorbacsov. Ember és hatalom*

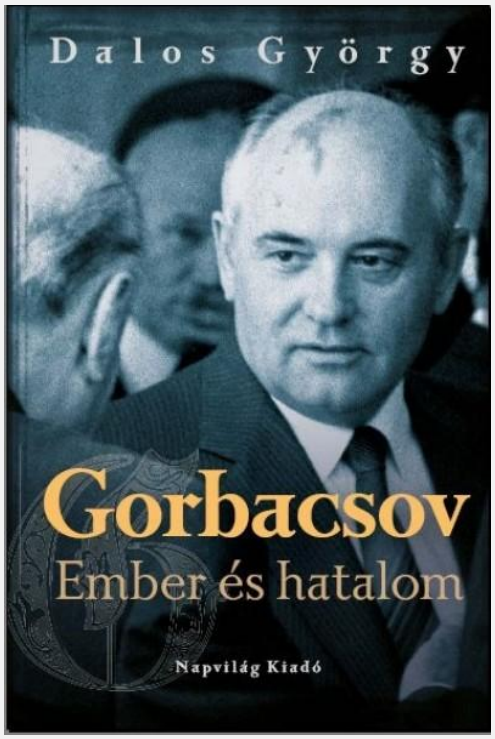

Dalos György először azzal hívta föl magára a figyelmet, hogy az 1970-es évek elején elítélték az ún. maóista „összeesküvésben” való részvételéért, aztán a Kádár-rendszer hazai demokratikus ellenzékének tagjaként hallatta a hangját. Az 1980-as évek közepén Bécsbe emigrált, néhány év után pedig a Nyugat-Berlinben talált otthonra. *Körülmetélés* című önéletrajzi ihletésű regénye jelentős sikert hozott számára, előbb a német nyelvterületen, majd több más országban. Szépírói munkássága mellett közíróként is szerepelt/szerepel a német médiában és két-három évenként jelentek meg a könyvei, egyre gyakrabban a jelenkortörténet különböző témáiról. „Mestersége” szerint történész (1967-ben diplomázott Moszkvában, a Lomonoszov Egyetemen). Munkásságának ebbe a vonulatában tartozik, a magyarul 2011 végén megjelent Gorbacsov-életrajza.

A munka erőteljesen magán viseli a szerző irodalmi kultúráját és szépírói stílusát is. A könyvben nincsenek lábjegyzetek, nem terheli a kötetet terjedelmes hivatkozási apparátus, csak egy meglehetősen rövid listát kapunk a felhasznált legfontosabb orosz, német és magyar nyelvű szakkönyvekről. Ebből is látszik, hogy a szerző nem törekedett olvasottságának demonstrálására, csak kimondottan azok a könyvek kerültek a jegyzékbe, amelyeket leginkább használt. Levéltári kutatások nyomait nem sikerült felfedeznem, ugyanakkor az emlékiratok terén sok az első kézbeli forrás – Margaret Thatcher, Raisza Gorbacsova, Mihail Gorbacsov, Jegor Gajdar, Nyikolaj Rizskov, Vagyim Medvegyev és mások memoárjai kerültek felhasználásra. A kötetet olvasva végig érzi az olvasó, hogy Dalos a szovjet politikai és kulturális élet történéseit folytonosan szemmel tartotta a szovjet napilapok és a folyóiratok publikációin keresztül.

Dalos semmiképpen sem szokványos „céhbeli” történész-szöveget írt. A „szakmában” szokatlan, de tulajdonképpen egyszerű metodikát alkalmaz. Maga a szöveg könnyen érthető és követhető, olvasmányos, élvezetes, magával ragadó. A sok esemény dinamikussá teszi a történetet, amelyek elmondása rendszerint rövid helyzetbemutatással kezdődik. Az egyes események azonban nem önállósulnak, nem kitérők, hanem egymáshoz kapcsolódnak, folyamatok részei, amelyek a középpontjában mindig maga a címben szereplő férfi, Mihail Gorbacsov áll – magánemberként és politikusként egyaránt, mint ahogyan azt a könyv alcíme is sugallja. Dalos rengeteg életrajzi adatot gyűjtött össze, és érdekes módon ismerteti azokat. Jegyzetapparátus hiányában ugyan nehéz megállapítani, főleg a magánéleti részletek

vonatkozásában, hogy melyek mögött állnak dokumentált tények és melyek származnak az „urban legend” és az anekdoták kategóriájába tartozó forrásokból. Kétségeinket nagyobbrészt eloszlatja, hogy bízhatunk a szerző kritikai érzékében.

A könyv struktúráját tekintve tíz fejezetre tagolódik, a szerző kronológiai sorrendben mutatja be Gorbacsov, a politikus és magánember életének egy-egy szakaszát, kezdve gyermek- és fiatalkorától egészen a Szovjetunió megszűnésével is együtt járó hatalomvesztésig. Dalos kitűnően érzékeli Gorbacsov életében a feleségnek, Raiszának a szerepét, minden alkalmat megragad, hogy megmutassa ezt. Az események többi résztvevőjének a tettei és szerepe – köztük Borisz Jelcinnek, előbb a konjunkturális szövetségesnek, majd a nagy ellenfélnek – abban a mértékben kerülnek ismertetésre, amennyiben ezek szorosan kapcsolódnak magának Gorbacsovnak az egyéni sorsához is.

A könyv – lévén, hogy pályakép – nem tartalmaz hosszas gazdasági és egyéb adatlistákat, vizuális statisztikai ábrázolásokat, komplex geopolitikai vagy a szovjet közigazgatás rendszerről szóló ismertetőket, nem is ez volt a szerző célja, hanem az, hogy bemutassa a kortárs történelem e nagyjelentőségű, de tragikus sorsú szereplője életpályáját, az ezt meghatározó helyzeteket, társadalmi mechanizmusokat és személyek szerepének jelentőségét is. És annak ellenére, hogy az előbb említett elemek, a maguk „száraz”, tudományos formájában nincsenek jelen, nem azt jelenti, hogy a szerző ne ismerné őket: elég gyakran használ pontos, kronológiai és számszerű adatokat leírásaiban, akkor, amikor úgy érzi, ezek szükségesek az események megértéséhez.

A szöveg drámaiságát fokozza, hogy Dalos elég gyakran használ „közbevágott” beszéd- vagy beszélgetésrészleteket, gyakran von párhuzamokat – legtöbbször Gorbacsov és valamelyik elődje, Lenin, Sztálin, Hruscsov, Brezsnyev között – és elég gyakoriak az egyéni helyzetmegítélések, értékelések, ítéletek is. A szerző becsületére és munkája minőségének javára szolgál, hogy nélkülözi azokat a jelzőket és szófordulatokat, minősítéseket, amelyek olyan gyakoriak a gyenge kommunikációs kultúrával rendelkező szerzőknél – nemcsak az amatőrök körében, de néha akár a nagy lexikális tudással rendelkező szakemberek esetében is. Dalos ismertet, bemutat, ábrázol, sőt, értékítéletet is mond, de meghagyja olvasónak hogy levonja a végkövetkeztetéseket.

Dalos György könyve túlmutat az életrajzírás keretein, több szempontból is. Bizonyos értelemben véve esszé: egy nem is olyan régi társadalmi-politikai közegről, ennek sorsáról, sőt, talán esetleg lehetséges alternatív irányvonalairól is, valamint arról,aminek örökségét meg napjainkban is éljük. A könyvnek ez a második aspektusa sem rajzolódik ki kimondott módon, mintegy csak kiegészítője, árnyéka Gorbacsov sorstörténetének.

A konklúzióhoz érve, szokványos megfogalmazással azt mondom a könyvről: érdemes elolvasni. Ajánlom mindenkinek, aki akár Gorbacsov személyéről kívánja elmélyíteni az ismeretanyagát, de akár azoknak is, akik a szovjet hatalmi harcok bonyolult rendszerét kívánják jobban megérteni. A mű eredetileg németül íródott, magyarul kevesebb mint egy év alatt jelent meg – bizonyára megéri több más nyelven való kiadását is, és fölkerül a közeljövőben a magára valamit is adó, a szovjet rendszerhez vagy Gorbacsov személyéhez kapcsolódó történelmi szakbibliográfia listájára is.

Dalos György: *Gorbacsov. Ember és hatalom.* (Dunai Andrea fordítása). Napvilág Kiadó, Budapest, 2011. 260 oldal. ISBN: 9789633380383